

Povijesna uloga Crkve u govorima prvoga hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana

Vladimir Lončarević*

Sažetak

Franjo Tuđman (1922.–1999.), prvi predsjednik Republike Hrvatske (1990.–1999.), u svojim je historiografskim radovima, intervjuima i govorima često govorio o ulozi Katoličke Crkve i važnosti kršćanstva u povijesti Hrvatske i hrvatskoga naroda. Ovaj članak donosi temeljna Tuđmanova stajališta o toj ulozi koja je izražavao u svojim predsjedničkim govorima. Nakon uvodnoga predstavljanja povijesnoga konteksta i Tuđmanovih pogleda na Crkvu prije godine 1990., posebice s obzirom na ulogu Crkve u Drugome svjetskom ratu, u daljem tekstu donose se njegovi nazori o povijesnoj ulozi Crkve u cjelini povijesti hrvatskoga naroda, posebice u suvremenoj povijesti od 1990. Istaknuto je Tuđmanovo razumijevanje političkih i svekolikih odnosa između Republike Hrvatske i Sv. Stolice u kontekstu hrvatskoga povijesnoga razvoja, kao i s obzirom na univerzalno poslanje Crkve u svijetu. Autor zaključuje da Tuđmanova stajališta o pojedinim vidicima i cjelini tih odnosa nisu nadahnuti samo njegovom pozicijom političara i predsjednika, nego proizlaze i iz njegova vlastita religioznog života.

Ključne riječi: Franjo Tuđman, hrvatski narod, Hrvatska, Katolička Crkva, povijest, kršćanstvo

Uvod

Katolička Crkva (dalje u tekstu: Crkva) u Hrvata i njezino djelovanje u hrvatskome narodu tema je velika i duga koliko i hrvatska pisana povijest. Neće se pogriješiti ako se kaže da su od svoga doseljenja u 7. stoljeću na današnji povijesni prostor Hrvati izgrađivali čvrste veze s Crkvom i stvorili uzajamnost koja je od početka poprimila obilježja posebnih odnosa. O tome slikovito govore mnoga vrela, a posebice značajno svjedočanstvo daje bizantski car Konstantin Porfirogenet u svome djelu »De administrando imperio« (31) kada, spominjući hrvatskoga kneza Porgu (Porina; VII. st.), piše:

* Doc. dr. sc. Vladimir Lončarević, Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu, Hrvatsko katoličko sveučilište. Adresa: Jordanovac 110, p.p. 169, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-pošta: vladimir.loncarevic@zg.t-com.hr

Ovi kršteni Hrvati ne vole izvan svoje zemlje s drugima zaratiti. Dobili su bo neko proroštvo i zakon od pape rimskoga¹, koji im je poslao za cara Heraklija svećenike, pa ih pokrstio. Ovi se Hrvati obrekom i hirografom zavjere svetomu Petru apostolu stalno i čvrsto da nigda ne će na tuđu zemlju poći i vojevati, nego će radije mirovati sa svima, koji tako htjet budu, primivši od istoga pape takav zakon: ako koji drugi narodi protiv zemlje tih Hrvata podu i zarate, da pomogne Bog Hrvatom i s njima pristane i da im Petar, Kristov učenik, pomogne da pobijede.²

Spomenuti Porfirogenetov zapis, kao i povijesne činjenice, primjerice da je hrvatska kneževina pod knezom Branimirom godine 879. dobila tadašnje međunarodno priznanje od pape Ivana VIII., da su Hrvati u IX. stoljeću već započeli praksu službe liturgije na narodnom jeziku i pismu (glagoljica), a tu su povlasticu sačuvali do Drugoga vatikanskog sabora³; da se, kako je bio istaknuo papa Ivan Pavao II., »papa Ivan X. obratio... prvom hrvatskom kralju Tomislavu (910.–930.) nazvavši njegove podložnike 'najposebnijim sinovima svete Rimske Crkve'...«, a »u doba otomanskog prodora u Europu, Lav X. je Hrvatima udijelio naslov: 'Najčvršći štiti i predziđe kršćanstva' (Scutum saldissimum et antemurale christianitatis)«⁴ sve je to u velikoj mjeri određivalo vrlo pozitivne odnose Hrvata prema Crkvi odnosno Svetoj Stolici do danas i oblikovalo svijest u narodu i u hrvatskim crkvenim i političkim elitama da hrvatski narod ima povijesnu ulogu povezanu s poslanjem Crkve i obranom kršćanstva odnosno katolicizma. Nakon crkvenoga raskola ta se uloga zbog doticaja sa srpskim pravoslavljem proširuje na posredničku ulogu u prevladavanju posljedica shizme, što je tijekom stoljeća više ili manje poticano u sklopu crkvene »istočne politike«. U suvremeno je doba, osobito izborom poljskoga kardinala Karola Wojtyły za papu, danas svetoga Ivana Pavla II., razvijen u hrvatskom narodu, uključujući i njegove intelektualne elite, pa i one koje manje–više imaju otklon od kršćanstva i Crkve, osjećaj privrženosti Svetoj Stolici koja je odigrala ključnu ulogu u međunarodnome priznanju Republike Hrvatske 15. siječnja 1992. Upravo je naime Sv. Stolica tada učinila presedan i 13. siječnja, dva dana prije država Europske zajednice, priznala neovisnost Hrvatske i Slovenije.

1 Tu se mišljenja povjesničara razlikuju. Neki misle da Porfirogenet misli na papu Agatona (678.–681.), a drugi drže da je riječ o Ivanu IV. Dalmatincu (640.–642.)

2 A. Mijatović, *Iz riznice hrvatske povijesti i kulture*, Školska knjiga, Zagreb 2001, 25.

3 »Već od IX. stoljeća u Hrvatskoj se bilježi jedinstvena pojava u cijelome rimokatoličkom svijetu, rimokatolička liturgija na narodnom jeziku s posebnim glagoljskim pismom. Unatoč raznim nesuglasicama i protivljenjima, Sveta Stolica odobrila je uporabu narodnog jezika u liturgiji tako da su sve do II. vatikanskog koncila Hrvati bili jedini rimokatolički narod koji nije morao za liturgijski jezik koristiti latinski.« <http://www.hbk.hr/?type=clanak&ID=120>. 9. 2014.

4 Iz govora pape Ivana Pavla II. na generalnoj audijenciji u Vatikanu 14. rujna 1994., nakon povratka iz prvoga posjeta Hrvatskoj 1994. http://www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_php&Itemid=141&news_ID=135 (20. 9. 2014.)

1. *Tudmanova misao o Crkvi do 1990.*

Prvi hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman baštinió je taj povijesni odnos i na svoj ga naćin ugrađivao u vlastitu viziju izgradnje samostalne hrvatske države.⁵

Njegov životni put u duhovnome smislu tipićan je put mnogih hrvatskih komunista koji su, iako su u mladosti napustili vjeru⁶, ipak saćuvali svijest da su tradicijski izrasli u katolićkome duhovnom prostoru pa su neki od njih u kasnijim godinama svoga života ponovno pronalazili vrijednosti u duhovnoj baštini kršćanstva. Tuđman je te vrijednosti reafirmirao tijekom svoga disidentsko–oporbenog razdoblja, pa je djelomice i to bio razlog njegovu razlazu s Partijom.⁷ On tada, naime, pokazuje razumijevanje za stajališta i ulogu

- 5 O Tuđmanovu odnosu prema katolicizmu i Katolićkoj crkvi više autora pisalo je do sada publicistićki i novinarski u raznim prigodama (Z. Gavran, D. Hudelist, Ź. Kustić, I. Ugrin, Z. Vukman, V. Lonćarević i dr.). Među stručnim radovima usp. J. Krišto, *Katolićka crkva i katolicizam u djelu Franje Tuđmana*, u: *Dr. Franjo Tuđman u okviru hrvatske historiografije. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu 10. i 11. prosinca 2009.*, Zagreb, 2011, 381–402. Članak je u tri dijela objavljen i na stranici: http://www.hrsvijet.net/index.php?option=com_content&view=article&id=20299:jure–krito–katolika–crkva–i–katolicizam–u–djelu–franje–tumana–iii&catid=28:povijesni–identitet&Itemid=112; M. Šunjić, *Odnos dr. Franje Tuđmana prema Svetoj Stolici*. U: *Dr. Franjo Tuđman — vizije i postignuća*. Rasprave za okruglim stolom uz drugu obljetnicu smrti prvoga hrvatskog predsjednika, Zagreb, 2002, 85–102.
- 6 O razlozima Tuđmanova otklona od vjere moguće je naći raznih interpretacija i svjedoćanstava. U tome smislu sažetak je dao dr. Jure Krišto u spomenutom ćlanku, gdje, uz ostalo, istiće: »Tuđman je u djetinjstvu vjerojatno bio izložen utjecajima katolicizma, barem u smislu ambijentalnoga Źivljenja u katolićkom miljeu zagorskoga mjestanca Veliko Trgovišće. Ćini se da mu je majka bila poboŹna katolkinja koja je rado pohađala lokalnu crkvu. No majka mu je umrla kad mu je bilo samo 6 godina, a otac se na brzinu oženio Olgom koja je, ćini se, više voljela muŹevljević vjerski indiferentizam, nego poboŹnost svojih susjeda. Ćinjenica da mu je otac bio pristaša Stjepana Radića otvara mogućnost da je bio izloŹen i antiklerikalnoj retorici koja je obilovala u 'seljaćkom' tisku i na stranaćkim sijelima. No kao odrasliji dječarac Tuđman je bio izloŹen komunistićkom pokretu i marksistićkim idejama, osobito literarnom stvaralaštvu Miroslava KrleŹe, što je sve, oćito, raspalilo njegov duh te jednako tako udaljavaló od interesa za katolicizam i za kršćansku vjeru općenito«, nav. ćl., 388. Teško je odrediti je li, i ako jest, koliko je njegov otklon od vjere u danima mladosti bio izraz svjesnog otklona od usvojenih kršćanskih načela u djetinjstvu, a koliko se nametnuo zbog u bivšoj državi nespojivosti oćitovanja vjere s izgradnjom vojne i politićke karijere, koje su u njegovu slućaju bile i temelj znanstvenoj karijeri.
- 7 »Kad je Tuđman upao u probleme s Partijom zbog historiografskih neslaganja bio je u Źivotnoj dobi kad se propituje Źivot i njegov smisao, kad se nesigurnost uvlaći u mentalne i duševne zakućke, kad se traŹi sigurnije uporište, ali ujedno u dobi kad se širom otvara prostor slobode, kad se ćovjek rado, ćesto i s lakoćom, oslobađa obzira i starih lojalnosti. (...) Jednako tako ne treba ćuditi da je s promjenom te Źivotne paradigme, s tim intelektualnim obratom poćeo takoder proces vraćanja katolićkim korijenima. Za Tuđmana je taj put, koliko se zna, bio vrlo dug i dovršio se moŹda na samrtnoj postelji, ali je gotovo nedvojbeno da ga je na tom putu vodilo (i jaćaló) intelektualno propitivanje nekih uvrijeŹenih mišljenja o vjeri, katolicizmu i Katolićkoj crkvi. Teško je, a to nije ni cilj ovoga rada, utvrditi kad je poćelo Tuđmanovo pribliŹavanje religijskim temama, a potom i Katolićkoj crkvi. Gotovo se sa sigurnoću moŹe tvrditi da se to podudaralo s njegovim iskustvom izopćenika i uznika. Poznato je da se koncem 70–ih poćeo sastajati s nadbiskupom zagrebaćkim Franjom Kuharićem na Kaptolu, s kojim je, ćini se, bio oduševljen. Ne treba zaboraviti da je to uslijedilo nakon njegova prvoga suđenja, osude i boravka u zatvoru. Na profesionalnoj razini, Tuđman se sve više morao baviti Katolićkom crkvom, jer su neki bitni momenti novije hr-

Crkve u međunarodnim procesima, posebice u svjetlu nacionalne emancipacije »malih naroda«. Tako u svome kapitalnom djelu *Velike ideje i mali narodi* (1969.), premda samo na jednome mjestu, izriče sud o povijesnoj ulozi Crkve u suvremenosti:

*Nije na kraju nimalo slučajno što Katolička crkva, upravo u vrijeme kad je na osnovi svoga dugotrajnog povijesnog iskustva došla do spoznaje o nužnosti ideološke koegzistencije, zajedno s novim ideologijama ekumenske politike mudro provodi i nacionalizaciju svoje crkve, što bi nasuprot ateizmu građanskog univerzalizma i načelnom antireligionizmu socijalističkog integralizma imalo čuvati pa i jačati njezin utjecaj u nacionalnom i u univerzalnom životu.*⁸

Spomenuti sud pokazuje da je pratio koncilske procese te da je o suvremenoj ulozi Crkve izrazio neupitno pozitivan stav.

Dakako, on je njezinu povijesnu ulogu prosuđivao prije svega kroz razmatranje novije povijesti hrvatskoga naroda.⁹ Naime, počevši se početkom šezdesetih godina baviti analizom nacionalnoga pitanja hrvatskog naroda, posebno je pratio događaje vezane uz odnos između tadašnjega komunističkog režima i Crkve u Hrvatskoj, naročito s obzirom na pitanja vezana uz ulogu Crkve i nadbiskupa Alojzija Stepinca tijekom Drugoga svjetskoga rata na teritoriju Nezavisne Države Hrvatske (NDH). Tomu je veći odlomak posvetio u knjizi *Bespuća povijesnih zbiljnosti* — tekstovima iz osamdesetih godina koje je mogao izdati tek 1990.¹⁰ U tim člancima on prije svega brani Crkvu od napada srpskih povjesničara, napada koji su počinjali i završavali optužbom da je Crkva poticala progone Srba na području NDH. U tom kontekstu ističe pozitivnom povijesnu ulogu kardinala Stepinca u otporu »naci–fašizmu«, pa apostrofiranje Stepinca kao ustaše i fašista smatra namjernim i ničim utemeljenim ozlojeđivanjem hrvatskoga klera i katoličkog pučanstva.¹¹ Dapače, razobličujući razne konstrukcije nametanja krivnje Crkvi i Stepincu¹², a time i hrvatskomu narodu, koji je u velikoj većini katolički, zbog stvarnih, a još više zbog preuveličanih žrtava rata i broja ubijenih Srba na području NDH, koje

vatske povijesti koje je tumačio drukčije od dirigitane historiografije i zbog čega je bio napadan, bili ujedno vezani za tumačenje uloge Katoličke crkve u njima.« J. Krišto, nav. čl., 389–390.

8 Cit. prema F. Tudman, *Povijesna sudba naroda*. Izabrani tekstovi. Zagreb, 1996, 83.

9 Usp. J. Krišto, nav. čl., 390–391.

10 Usp. Isto, 535–600.

11 Usp. F. Tudman, *Misao hrvatske slobode od nacionalne ugroženosti do državne samostalnosti* (fragmenti misli i pogleda). Izbor: I. Bekavac, Zagreb, 1997, 439–441.

12 Tudman i tada aktualne crkvene događaje gleda u tom svjetlu, pa tako veliki Nacionalni kuharijski kongres u Mariji Bistrici 8. i 9. rujna 1984. doživljava kao svojevrsan politički odgovor na optužujuće srpske teze: »Mogli bismo zapravo zaključiti da je završna svečanost proslave trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata bila svojevrsan i nedvojbeno uvjerljiv odgovor hrvatskoga katoličanstva — uz punu suglasnost europskoga — na one čudovišne optužbe i teze što katoličanstvu zbog hrvatstva, a hrvatstvu zbog katoličanstva, udaraju žig iznimne povijesne krivnje pače genocidnosti.« *Bespuća povijesne zbiljnosti*, 598.

objektivna hrvatska i srpska historiografija nije prihvaćala ni prije 1990.¹³, Tuđman na optužbu koja se često mogla čuti od komunista, naime da Crkva služi nenanrodnim, pa i protunarodnim interesima »Vatikana« odnosno »nazadnog klerikalizma«¹⁴, pa je i samo prihvaćanje kršćanstva za europske narode bilo »zločin kulturnog genocida« i »uništenje kulturnog identiteta«, odgovara:

*A kako onda objasniti viši stupanj njihove nacionalne i univerzalne kulture? A u povijesnim dimenzijama nije li onda još veći genocid prisilno nametanje ideološkog monizma (komunizma — prim. V. L.) narodima brojnih zemalja, kulturni identitet kojih je zasnovan na posve oprečnoj religijskoj potki?*¹⁵

Dakle, ulogu Crkve u kulturno–civilizacijskoj afirmaciji europskih naroda koji su tada bili pod komunističkim režimima, tako i hrvatskoga, gleda izrazito pozitivno.

Kasniji radovi pokazuju da je ostao u tom uvjerenju. Tako u svome predavanju na Sveučilištu u Torontu 1987. ističe:

*Važnu ulogu u duhovnom oblikovanju pa i održavanju hrvatskoga nacionalnog bića imala je Katolička crkva. Iako njoj u tom pogledu tijekom duge povijesti pripada stožerno mjesto¹⁶, to nije bila smetnja da se jednakopravnom sastavnicom hrvatskoga naroda smatraju i pripadnici muslimanske vjeroispovijedi, koji su u golemoj većini istog jezika i istog etničkog podrijetla.*¹⁷

Ove napomene govore o tome da je Tuđman »odavno prepoznao politički i duhovni profil hrvatskoga naroda, koji je ne samo bio 80% katolički, nego je izgradio svoj identitet u okviru zapadnoeuropske civilizacije utemeljene na kršćanskome sustavu moralnih vrijednosti«.¹⁸

2. *Povijesna uloga Crkve u govorima od 1990. godine*

Nakon što je 30. svibnja 1990. izabran za Predsjednika Predsjedništva Socijalističke Republike Hrvatske, tada još u sklopu Jugoslavije, a 1992. i 1997. za predsjednika neovisne Republike Hrvatske — dužnost koju je obnašao gotovo

13 Najpoznatiji izvori su: B. Kočović, *Žrtve drugog svetskog rata u Jugoslaviji*. London, 1985; V. Žerjavić, *Gubici stanovništva Jugoslavije u Drugom svjetskom ratu*. Zagreb, 1989.

14 Ta optužba vuče svoje podrijetlo iz liberalne ideološke misli u Hrvatskoj s kraja XIX. i početka XX. st. (informativno usp. *Liberalizam i katolicizam u Hrvatskoj I i II*. Split 1998. i 1999.), a nakon dolaska komunista na vlast bila je jedan od razloga uhićenju nadbiskupa Stepinca, sudenju i osudi.

15 Misao hrvatske slobode od nacionalne ugroženosti do državne samostalnosti, 442–443.

16 Sva su isticanja u citatima moja.

17 F. Tuđman, *S vjerom u samostalnu Hrvatsku*. Zagreb, 1995, 13. Govor je održan 19. lipnja 1987. Tuđman ovdje misli na većinski dio bosansko–hercegovačkih muslimana, čije hrvatsko etničko podrijetlo drži neupitnim, neovisno o tome kako se nacionalno izjašnjavaju.

18 M. Šunjić, nav. čl., 87.

do smrti¹⁹ — dr. Franjo Tuđman više se puta u raznim prigodama kontekstualno ili tematski doticao povijesne uloge Crkve u hrvatskome narodu.²⁰

2.1. *Govor na Yaleu 1990.*

Jedan od prvih i najvažnijih takvih govora zapravo je predavanje »Hrvatska u današnjoj Europi«, održano u SAD–u, na sveučilištu Yaleu 22. rujna 1990, u sklopu kojega je naglasio:

Prije više od trinaest stoljeća, Hrvati su bili prvi i jedni slavenski narod koji je iz dalekih euroazijskih ravnica dopro do obala toplog, Jadranskog mora, a time i do mediteranskog svijeta. Iako su teritorij između Drave i Dunava i Jadrana i na njemu sjeveroistočni dio obale zauzeli oružjem, na toj istoj obali napojili su se klasičnom rimskom i judejsko–kršćanskom civilizacijom. Već 670–te godine Hrvati sklapaju ugovor o nenapadanju s rimskim Papom. (isticanja V. L.) [...] Narednih stoljeća, Hrvatima, međutim, povijest nije bila osobito sklona. Stiješnjeni između većih i moćnijih susjeda: Venecije, Ugarske i Austrije, a potom Habsburškog i Otomanskog carstva Hrvati se nisu mogli širiti niti brojem niti teritorijem. Osakaćeni osmanlijskim osvajanjem s Istoka, jedino što je Hrvatima preostalo, bilo je ići u dubinu i visinu. [...] S imenom Isusa Krista na ustima Hrvati su stoljećima ginuli — 'za krst časni i slobodu zlatnu' — ali ne samo u interesu svoje domovine, već i zato da bi Europa i čitav Zapad mogli preživjeti i procvasti.

Napomenuvši zatim da su u svojoj borbi najčešće bili prepušteni sami sebi, ističe:

Obranom od otomanske najezde u Europu Hrvatska je zaslužila časni naziv 'Antemurale Christianitatis'. A treba spomenuti da i onda kad su Turci osvojili Budimpeštu i njome vladali 145 godina, dospjevši do pod sam Beč, nikada nisu osvojili Zagreb. Hrvati su na Zapadu zbog toga i svoga junaštva postali najviše poznati kao nesmiljeni ratnici, ali 'reliquiae reliquiarum' svoga nekoć moćnoga kraljevstva oni su obranili i očuvali za pravo više knjigom i raspehom, nego što su uspjeli obraniti svoju zemlju mačem. Vodeni kršćanskim načelom bratstva među narodima, u svojoj novijoj povijesti Hrvati su bili zaokupljeni idejom o zajedništvu Južnih Slavena i obnavljanju jedinstva zapadnoga i istočnoga kršćanstva (u 17. stoljeću kanonik Juraj Križanić, u 19. stoljeću biskup Josip Juraj Strossmayer i drugi).²¹

19 Smrt ga je prekinula u pola drugoga cjelovitog mandata. Budući da je od 1. studenoga 1999. bolešću bio onemogućen u obavljanju predsjedničke dužnosti, Ustavni sud Republike Hrvatske, a na zahtjev Vlade Republike Hrvatske, utemeljen na odredbi članka 3., u vezi s člankom 2. stavkom 2. Ustavnog zakona o privremenoj spriječenosti Predsjednika Republike Hrvatske za obavljanje svojih dužnosti (»Narodne novine«, broj 123/99), na izvanrednoj je sjednici 26. studenog 1999. jednoglasno donio Odluku kojom se utvrđuje privremena spriječenost predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana da obavlja svoje dužnosti. Dužnost privremenog predsjednika, u skladu s člankom 97. Ustava Republike Hrvatske, bez posebne ceremonije i polaganja prisjega, preuzeo je 26. studenoga 1999. predsjednik Hrvatskoga državnog sabora, akademik Vlatko Pavletić.

20 Djelomičan popis njegovih govora i intervjua može se naći na nekoliko poveznica:
<http://www.tudjman.hr/>
http://hr.wikisource.org/wiki/Istaknuti_govori_i_poslanice_Franje_Tu%C4%91mana
<http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/TUDJMAN%20GOVORI%20I%20INTERVJUI%201990.-1998/Tablica-Tudjman-intervjui.htm> <http://free-zg.t-com.hr/zdeslav-milas/FT/ft-20.htm>

21 <http://www.tudjman.hr/vijesti-blog/2013/6/21/predavanje-na-sveucilitu-yale-1990-godine> 20. 9. 2014.

Ovaj je govor važan jer su u njemu izrečene neke temeljne smjernice Tuđmanove misli o povijesnoj ulozi hrvatskoga naroda, usko vezanoj uz njegov kršćanski karakter i povezanost s Crkvom: a) Hrvati su prvi slavenski narod koji prima baštinu grčko–rimске i judeokršćanske uljudbe; b) Hrvati ugovorno sa Sv. Stolicom iskazuju trajno opredjeljenje za mirotvorstvo i miroljubivost; c) Hrvati aktivno brane kršćansku Europu od osmanlijske najeзде («antemurale christianitatis» — uloga koja se poslije metaforizira u raznim prigodama); d) zahvaljujući prije svega vjeri i kulturi («raspelu» i «knjizi»), očuvali su temelje svoje državnosti i e) vođeni kršćanskim načelom bratstva, Hrvati se zauzimaju za zajedništvo Južnih Slavena i obnavljanje kršćanskoga jedinstva.

Zanimljivo je uočiti da Tuđman u ovome govoru, iako zna da pred sobom nema katoličko slušateljstvo, naglašeno ističe pozitivnu ulogu Crkve u hrvatskoj povijesti.

2.2. *Govor u Vatikanu 1991.*

Slične naglaske Tuđman je iskazao u svome govoru odnosno »Promemoriji« prigodom audijencije kod Ivana Pavla II. 25. svibnja 1991. Bio je to njegov prvi posjet Vatikanu i prvi susret s Papom nakon provedenih demokratskih izbora u Hrvatskoj u travnju i svibnju 1990., a mjesec dana prije donošenja »Deklaracije o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske« 25. lipnja 1991.

Govoreći o povijesnome kontekstu svoga posjeta — slamanju komunizma i uvodenju demokracije u mnogim europskim zemljama te »*reafirmacije* naravnih humanih i *kršćanskih vrednota*« — podsjeća na prije spomenute odnose između Hrvata i Sv. Stolice od Agatona do vremena osmanlijske najeзде te ustvrđuje da su

hrvatske (su) katoličke crkvene strukture čuvalе i razvijale zajedništvo hrvatskoga nacionalnog bića, i uz pomoć Vaših prethodnika. [...] Vjerna katoličkim izvorštima, a zbog svog geopolitičkog položaja..., Hrvatska se našla kao sažetak i navještaj one cjelovite Europe, za koju Vaša Svetost ističe da treba disati s oba plućna krila da bi Europa bila od Atlantika do Urala.

Ustvrdivši da je i u XX. st. povijest namijenila Hrvatskoj tešku zadaću otpora »*ugrozi protukršćanskoga bezbožnoga istočnog komunizma*«, ističe da je, vođena primjerom kardinala Stepinca, »časno položila svoj povijesni ispit, *potvrdivši povijesno–misterijsku opstojnost katoličkoga jagelovičevskog pojasa od Baltika do Jadrana*«. S tom povijesnom popudbinom Hrvatska se, ističe dalje, želi razvijati kao demokratska država i pluralno društvo. Podsjeća da se, nažalost, Hrvatsku i sada kleveće kao nekad kardinala Stepinca i otvoreno napada u pokušaju restauracije jednostranačkoga strahovlašća i komunizma te da, braneći sebe, Hrvatska ponovno brani Europu od tih zala, zaključivši:

Uzdajući se u pravdoljubivost kršćanskoga i humanističkoga zapada, mi se kao i često u dosadašnjoj svojoj povijesti obraćamo Petrovoj Stolici, a posebno Vama... Očekujući Vaše razumijevanje i pomoć, mi Vam poput naših časnih prethodnika Branimira, Zvonimira i Stepinca, izražavamo svoju duboku odanost i zahvalnost.²²

22 *Njegovoj Svetosti papi Ivanu Pavlu II. Promemorija. »MI list mladih«, 24/2000, 12, 9. Preneseno iz broja 6/1991.*

Tudman dakle ovdje vidi ulogu katoličkim izvorištima vjerne Hrvatske, kao dijela povijesno–misterijske opstojnosti katoličkoga jagelovičevskog pojasa od Baltika do Jadrana, prvenstveno u projektu ujedinjenja Europe na temelju povratka njezinim kršćanskim izvorima i u zadaći obrane demokracije i slobode, te, drugo, izražava očekivanje da će Sv. Stolica i u vremenu nove ugroze Hrvatske stati u njezinu obranu.

2.3. Govori u prigodi Papinih posjeta Hrvatskoj

Posebnu važnost imaju dakako Tudmanovi govori koje je izrekao prigodom dvaju posjeta pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj, 1994. i 1998.

U svome pozdravnom govoru prigodom prvoga Papina posjeta 10. rujna 1994. u zagrebačkoj zračnoj luci Tudman je snažno naglasio povezanost između Hrvata i Svete Stolice.

Sveti oče! Hrvati su jedan od najstarijih naroda današnje Europe. Oni su, u doba velike seobe naroda, u ova područja jugoistočne Europe, između Dunava i Jadrana, došli iz svoje pradomovine, 'Bijele Hrvatske', koja je bila na području Vašeg zavičaja u Poljskoj. Došavši ovamo, oni su ubrzo, još u VII. stoljeću prihvatili Kristovu vjeru i rimskog biskupa kao njegova namjesnika, postavši i ostavši za trajna vremena sastavnim dijelom izgradnje i obrane zapadne kršćanske uljudbe. Od samoga početka bivstvovanja hrvatskog naroda na ovome tlu, uloga Svete Stolice — kao vrhovnog autoriteta vjerske, a dugo vremena i međunarodne svjetovne vlasti — bila je od iznimne važnosti za njegov društveni, kulturni i državopolitički razvitak. Pravi smisao ove činjenice može se dokučiti tek kad se ima na umu da je povijest hrvatskoga naroda, zbog geopolitičkog položaja, na razlučnici različitih civilizacija i imperijalnih presizanja, sve do sada, bila teška i tegobna borba za opstanak. Od osobite važnosti bile su veze i odnosi hrvatskih vladara sa Svetom Stolicom u doba nastajanja, izgradnje i obrane samosvojne hrvatske države.

Iznijevši važnije činjenice o kontaktima Hrvata s papama, on podsjeća i na to — ne treba zaboraviti tadašnji kontekst rata u Bosni i Hercegovini — da »bosanska kraljica Katarina g. 1478. zavješta bosansko kraljevstvo Svetoj Stolici, ako se iz osmanlijskog zarobljeništva ne bi vratila njezina djeca«. Navodeći primjere kontakata hrvatskih velikaša i Dubrovačke Republike sa Sv. Stolicom, Tudman naposljetku podsjeća na svoj prijam kod Svetog Oca 25. svibnja 1991.²³, i na svoje tada iskazano uvjerenje

da očito ne može biti tek pukim slučajem, što je povijest namijenila Hrvatskoj osobitu zadaću, da se među prvima, nakon prevladavanja protukršćanske ideologije, vrati u krilo slobodnog svijeta i moralnim vrednotama kršćanske civilizacije.²⁴

U spomenutom govoru, uz nekoliko već izraženih vidika odnosa hrvatskoga naroda i Hrvatske sa Sv. Stolicom odnosno Crkvom kroz povijesno–politički i vjersko–moralni zor, posebno naglasivši ulogu Ivana Pavla II.²⁵, odnosno Crkve u

23 Tada još u svojstvu predsjednika Predsjedništva Republike Hrvatske.

24 <http://free-zg.t-com.hr/zdeslav-milas/FT/ft-20.htm> 20. 9. 2014.

25 Posebice ističe ulogu Ivana Pavla II. kad kaže: »Vi ste, Sveti oče, kao dosljedan zagovaratelj i neumoran prenositelj najviših kršćanskih moralnih načela, prvi ustali u zaštitu napadnutog hrvatskog naroda u njegovoj težnji da ostvari svoje pravo na slobodu i suverenost.«

međunarodnome priznanju Republike Hrvatske, Tuđman je izrazio uvjerenje da je povijest i sada, kao što je i prije, »namijenila Hrvatskoj osobitu zadaću« povratka »moralnim vrednotama kršćanske civilizacije«, čime zapravo implicitno smatra da je Hrvatska i u suvremenosti ostala svojevrsan »štit i predzida kršćanstva«, a Crkva je sa svoje strane ostala vjerna Agatonovu obećanju. Time je, s nekim novim naglasima, reafirmirao teze iz svoje vatikanske »Promemorije« 1991.

Većinu do sada iskazanih naglasaka varirao je i u govorima prigodom drugoga Papina pohoda Hrvatskoj 2.–4. listopada 1998. Tako u svome pozdravnom govoru 2. listopada ističe, uz ostalo, »posebno povijesno značenje radi beatifikacije kardinala Alojzija Stepinca, mučenika Crkve i jednog od najvećih hrvatskih crkvenih velikodostojnika« te zaokružuje svoje već izrečene stavove o njemu:

Kardinal Alojzije Stepinac bio je uzor duboke vjere i ljubavi prema čovjeku i nesebične predanosti svojoj Crkvi, a također i prema svome hrvatskom narodu. [...] Bio je pastir svoga naroda, čiji su životni 'credo' i odanost hrvatskom narodu najbolje sažimale njegove riječi da bi bio 'ništarija' da nije bio uz svoj narod koji se 'plebiscitarno izjasnio za svoju državu'.²⁶ Stepinčevom beatifikacijom odaje se priznanje istini i njegovoj žrtvi pred poviješću, ali i sadašnjošću, jer sa scene još nisu nestale snage koje bi hrvatskom narodu, Katoličkoj crkvi i ovoj demokratskoj Hrvatskoj, željele nametnuti krivnju za fašističke grijehe i zločine, koje hrvatski narod i država osuđuju. Uzdizanjem prvog čovjeka Katoličke crkve u Hrvatskoj u razdoblju II. svjetskog rata na čast Oltara, znači ujedno priznanje svim žrtvama i mučenicima i fašističkog i komunističkog režima.

Naglasivši važnost predstojećeg Papina posjeta Splitu i Solinu, mjestima koja su imala »posebnu ulogu u pokrštenju Hrvata, utemeljenju Crkve i općenito u životu stare hrvatske države«, Tuđman naglašava da je Hrvatska, iako napadnuta unutarnjom srpskom pobunom i vojnom agresijom iz Srbije, uspješnom oslobađanju svog teritorija i mirnoj reintegraciji okupiranih područja na istoku države pristupila u duhu »kulture mira, koja podrazumijeva njegovanje snošljivosti i solidarnosti, i kršćanske potrebe pružanja ruke oprosta i svojim neprijateljima« te ističe:

Hrvatski je narod mogao ostvariti svoj tisućljetni san o uskrснуću samostalne hrvatske države u punom jedinstvu sa svojom Katoličkom crkvom. [...] Katolička vjera u Hrvata povijesno je duboka i postojana. Današnja vlast demokratske Hrvatske želi i nastoji izgrađivati sveukupni društveni i državni život na načelima kršćanske civilizacije. Upravo zato, neki od međunarodnih čimbenika vrše pritisak na nas, namećući nam obveze koje ne odgovaraju povijesnom trenutku, niti su s njima bile suočene druge zemlje, ne samo one koje su nakon raspada komunizma na putu uspostavljanja demokratskih sustava. [...] Osim toga hrvatska javnost doživljavala je taj neopravdan pritisak dijelom i zbog toga što nekima u svijetu nisu prihvatljive čvrste veze između Svete Stolice i Hrvatske. Uvjeren sam da ćemo vlastitim snagama, uz Božju pomoć²⁷, i razumijevanjem razboritih

26 Tuđman je i kroz ove riječi o Stepincu izrazio svoje uvjerenje, istaknuto prvi puta javno 24. veljače 1990. u govoru na Prvom općem saboru Hrvatske demokratske zajednice, kojoj je bio predsjednik, da »NDH nije bila samo puka 'kvislinška' tvorba i 'fašistički zločin' već i izraz... političkih težnji hrvatskog naroda za svojom samostalnom državom«, dakako, uz patronat »osovinskih sila«. Zbog te je izjave, iako je bio pripadnik partizanskog pokreta, bio često napadan.

27 Ovdje se može napomenuti da je predsjednik Tuđman prvi puta u službenoj prigodi zazvao Božju pomoć pri polaganju predsjedničke prisege 12. kolovoza 1992. Naime tijekom izricanja prisege neposredno je intervenirao u tekst prisege promijenivši dio teksta »na korist svih hrvatskih dr-

*medunarodnih čimbenika, izdržati, kao i do sada, sve teškoće i sačuvati svoju vjeru, nacionalnu slobodu i uspostavljenu suverenost svoje demokratske države.*²⁸

Osim isticanja povijesnih činjenica, znakovito je što je Tuđman naglasio da je uzrok nametanim obvezama i pritiscima kojima je izložena Hrvatska²⁹, uz ostalo, i težnja tadašnje vlasti u Hrvatskoj da javni život uređuje po kršćanskim načelima te čvrste veze između Hrvatske i Sv. Stolice, implicirajući izloženost Hrvatske istim protivnim silama kojima je povijesno izložena Crkva (usp. Mt 16, 18). Nedvojbeno, u njoj ima teologijsko–povijesnih impulsa.

Posljednji govor vezan za Papine posjete Hrvatskoj Tuđman je održao u Splitu na ispraćaju Ivana Pavla II., 4. listopada 1998. Ponovno istaknuvši da je *uzdizanje mučenika i domoljuba, kardinala Alojzija Stepinca, na čast Oltara, na velebnoj svečanoj misi u Mariji Bistrici, izraz... Božje ljubavi i priznanja prema njemu, ali i prema hrvatskom narodu, nagrada za sve što je hrvatski narod zajedno s njim prošao u komunističkom paklu*, Tuđman beatifikaciju razumijeva kao *poticaj da ustrajemo na svom putu očuvanja slobodne Hrvatske u zajedništvu svih Hrvata s rimskim Kristovim namjesnikom* te dodaje da ljubav hrvatskoga naroda prema Sv. Ocu *obvezuje i nadahnjuje hrvatsko državno–političko vodstvo i mene osobno, za nove poticaje u izgradnji i održanju već odličnih odnosa sa Svetom Stolicom i Crkvom u Hrvata, radi izgradnje hrvatskog društvenog života na načelima kršćanske civilizacije.*³⁰ Sintagma »i mene osobno« ovdje znakovito i jasno upućuje na njegovo osobno vjerničko uvjerenje i osjećaj.

2.4. Ostali govori

I u drugim prigodama Tuđman se na razne načine doticao povijesne uloge Crkve i kršćanstva u hrvatskoj povijesti i suvremenosti. U jednom od svojih stožernih političkih govora, onome u Vukovaru 8. lipnja 1997., prigodom dolaska »Vlaka mira«, istaknuo je, nadahnut uvodnom pjesmom, potrebu molitve »da budemo prije svega kršćani, da znamo praštati, da znamo ne samo moliti nego i stvarati novi život.«³¹ U jednom od svojih *Izvjješća o stanju države i na-*

žavljana « u »na korist hrvatskog naroda i svih hrvatskih državljana« te je na kraju prisege dodao riječi »*Tako mi Bog pomogao*«. Hrvatski državni sabor je 27. lipnja 1997., neposredno nakon održanih predsjedničkih izbora 15. lipnja, usvojio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru Predsjednika Republike, kojim se u članku 4. mijenja članak 49. Zakona o izboru predsjednika Republike iz 1992. godine u pogledu teksta prisege, sukladno Tuđmanovim intervencijama.

28 <http://10.1.1.6/Zagreb2.Listopada1998> 20. 9. 2014.

29 To je bilo vrijeme kada je on već znao da se protiv njega i časnika Hrvatske vojske spremaju optužnice na Međunarodnom sudu za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije. O tome je otvoreno progovorio na sastanku s hrvatskim vojnim časnicima 14. prosinca 1998.

30 <http://10.1.1.6/Zagreb2.Listopada1998> 20. 9. 2014. I u tom govoru posebno izražava hvalu Papi riječima: »...ime Karola Wojtyły, Pape Ivana Pavla II., ostaje zlatnim slovima upisano u povijesti kao čovjeka i Kristovog namjesnika koji je najviše pridonio naporima za mir i dobrobit čovječanstva. Hrvatima ste u najpresudnije vrijeme, pružili svesrdnu potporu u ostvarivanju njihovog višestoljetnog sna«, čime implicitno zaokružuje svoje uvjerenje o presudnoj ulozi rimskih prvo-svećenika u hrvatskoj povijesti.

31 <http://predsjednik.hr/fgs.axd?t=16&id=34502&sp=900> 20. 9. 2014.

cije (1998.) istaknuo je ulogu kršćanstva u socijalnoj politici rekavši: »Ustavnu odredbu o Hrvatskoj kao socijalnoj državi temeljili smo na kršćanskom socijalnom nauku, na socijalnom nauku braće Radić, i pozitivnim gledištima hrvatske ljevice«. ³²

Više puta Tudman je i kao predsjednik Hrvatske demokratske zajednice (HDZ-a) govorio o ulozi kršćanstva i Crkve u hrvatskoj povijesti. Tako u svojem uvodnom govoru na 2. sjednici Glavnoga odbora HDZ-a 7. prosinca 1996. kratko, ali znakovito ističe da HDZ »svoj program i djelatnost zasniva na načelima kršćanske civilizacije«. ³³ U govoru na 1. sjednici Središnjeg odbora HDZ-a i zastupnika HDZ-a u Hrvatskom državnom saboru 7. prosinca 1998, osvrnuvši se na Papin posjet Hrvatskoj, posebice naglašava da je beatifikacijom kardinala Stepinca »Sveti otac, Vatikan, na temelju svoga dvotisućljetnog iskustva stao na stranu hrvatske Crkve, hrvatskog naroda, nasuprot onim nastojanjima da se hrvatski narod i dalje okrivljuje za genocid, za fašizam itd.« Podsjetivši na Stepinčevu izjavu na suđenju 1946. da bi bio ništarija da nije osjetio bilo hrvatskoga naroda, a za koju, kaže, nije znao kad je na I. općem saboru HDZ-a godine 1990. rekao da NDH nije bila samo fašistička tvorevina negoli i izraz težnje hrvatskog naroda za slobodom, naglašava da je njegova izjava u biti ista kao Kardinalova. ³⁴ Istaknuvši da je u »današnjoj demokratskoj Hrvatskoj... postignuta puna suglasnost hrvatske politike, većinske stranke HDZ-a i Katoličke crkve...«, zaključuje da je Papin dolazak »znak da Vatikan kao vrhovni moralni autoritet i Sveti otac daju važnost Hrvatskoj ne samo u odnosu na unutarnje hrvatske probleme negoli u odnosu na sukobljavanje kršćanske civilizacije i dekadentnih pojava današnje civilizacije u cjelini«. ³⁵

Slično su intonitrani i njegovi govori na skupu mladeži HDZ-a »Pobjednička generacija« u Zagreb 5. lipnja 1999. te iste godine na Glavnom odboru 26. lipnja 1999., u povodu desete obljetnice HDZ-a, gdje posebice ističe da »HDZ od svojeg programa pa sve do sada provodi politiku na načelima i iskustvu kršćanske civilizacije, jer su se oni pokazali najvjerodostojnijim i najmoralnijim temeljem cjelokupne politike«, još jednom naglasivši ulogu Crkve i Ivana Pavla II. u priznanju i afirmaciji Hrvatske ³⁶.

32 <http://10.1.1.6/Zagreb2.Listopada1998.20.9.2014>.

33 <http://hr.wikisource.org/wiki/20.9.2014>.

34 Usp. bilj. 26.

35 <http://hr.wikisource.org/wiki/20.9.2014>.

36 »...posebno cijenimo prijateljstvo Svetog oca, Svete Stolice koja je ipak najveća moralna snaga u današnjemu svijetu. Drugi posjet Svetog oca Hrvatskoj i beatifikacija kardinala Stepinca imaju veliko značenje za utiranje istine o hrvatskom narodu i u razdoblju Drugoga svjetskoga rata, za utiranje istine o Hrvatskoj u današnjemu svijetu, ali govori i o važnosti Hrvatske u današnjem međunarodnom položaju. Milijunsko mnoštvo koje je od Zagreba, Marije Bistrice do Splita, dočekalo Svetog oca i riječi i poruke što ih je Sveti otac uputio hrvatskom narodu, hrvatskoj vlasti, značile su mnogo. One obvezuju na to da nastavimo svoju politiku na temeljima kršćanske civilizacije i na to da budemo čimbenik mira u ovom dijelu Europe, ono što jesmo.«

2.5. Govor u prigodi umirovljenja kardinala Franje Kuharića 1997.

Tudman je u još nekoliko govora imao potrebu istaknuti čvrste veze između Hrvatske i Sv. Stolice i stožernu ulogu kršćanske vjere i Crkve u hrvatskoj povijesti. U svome govoru crkvenim velikodostojnicima u prigodi umirovljenja nadbiskupa zagrebačkog kardinala Franje Kuharića 29. rujna 1997. istaknuo je to sljedećim riječima:

*Samostalna, suverena i demokratska država Hrvatska je tu, na solidnim temeljima za njezinu budućnost. Zajednički smo je stvarali, zajednički joj se radovali; zajedno ćemo je izgrađivati na načelima kršćanske civilizacije, u njoj raditi, živjeti i umirati. Međutim moramo biti svjesni da smo trajno, ne samo pod snažnim jednostranim povećalom svjetske politike, već i izloženi kojekakvim neosnovanim pritiscima, te začudnom nerazumijevanju našeg stanja i htijenja, našeg puta u slobodu i demokraciju. Pritiskaju nas, ali ne mogu nas ni skršiti, ni skrenuti s našeg pravednog puta. Sude nas i osuđuju bez osnova ili zbog sporednosti. [...] Zato što želimo biti svoji i Božji, živjeti s drugima u miru i skladu, na osnovama međusobnog poštovanja i priznanja. [...] Kao državni poglavar ponavljam, i u ovoj prigodi, da ćemo u izgradnji naše mlade države ustrajati na visokim moralnim načelima. [...] Uvjeren sam da dijelim i Vaše mišljenje da je danas najpreča zadaća, sviću nas, rad na duhovnom i moralnom preporodu hrvatskog čovjeka i naroda, da bismo se što uspješnije odupirali svim zlima suvremene civilizacije, da bismo oblikovali zdravu duhovnu klimu i poticali ozračje dijaloga i ekumenizma na dobrobit svih ljudi u našoj Domovini, te suradnje i mira među narodima na ovim prostorima. Za takva htijenja i ostvarenja neka nam i dragi Bog dade snage i pomoći!*³⁷

Znakovita je svakako njegova ponovljena ocjena da razni pritisci na Hrvatsku proizlaze iz činjenice da Hrvati žele biti »svoji i Božji«. Tudman ovdje izričito naglašava da računa na pomoć Crkve radi moralne i socijalne preobrazbe hrvatskoga društva, zazvavši pritom Božju pomoć.

2.6. Govor u Vatikanu 1999.

Ovaj govor, izrečen tijekom službenih posjeta Sv. Stolici u povodu otvorenja izložbe »Hrvati — kršćanstvo, kultura, umjetnost« i Talijanskoj Republici 28.–29. listopada 1999., jedan je od posljednjih javnih istupa predsjednika Tudmana i posljednji govor te se »može smatrati svojevrsnom oporukom hrvatskomu narodu«.³⁸

37 http://hr.wikisource.org/wiki/Istaknuti_govori_i_poslanice_Franje_Tu%C4%91mana 20. 9. 2014.

38 J. Krišto, nav. čl., 399. Imao sam veliku čast, na osobnu Predsjednikovu želju, biti član hrvatskoga izaslanstva u spomenutoj prigodi. Bilo je, nažalost, očito da je Predsjednik već slab, malaksao, pa je posjet i skraćen za jedan dan, a neki su dijelovi programa otkazani. Ovo je prigoda spomenuti da je tada državni tajnik kardinal Angelo Sodano na svečanom ručku 28. 10. održao u povodu primljenog odličja Velereda kraljice Jelene s lentom i Danicom kratak govor, ali pun dubokog značenja, koji je nažalost u hrvatskoj javnosti ostao gotovo nezapažen: »U ime svojih suradnika i u osobno ime, zahvaljujem Predsjedniku Republike Hrvatske na visokoj časti. *Drago mi je što sada uz Kristov križ nosimo i križ Hrvatske.* Ovo me odličje podsjeća na tisućljetnu povijest Vaše plemenite nacije. Imena kraljice Jelene, kralja Dmitra Zvonimira, kneza Branimira, svjedoci su vaše slavne prošlosti. U Rimu se često sjećamo natpisa koji se 313. g. ukazao kralju Konstantinu, po završetku progona kršćana i ostvarivanja slobode Crkve, tj. kada je na Nebu ugledao viziju, lik Krista s natpisom 'U tome ćeš znaku pobijediti!' (In hoc signo vinces!) Stoga, neka i Hrvatska

Koji su njegovi glavni naglasci? Istaknuvši važnost spomenute izložbe za predstavljanje hrvatske kulture kršćanskomu zapadnom svijetu, Tuđman ponajprije ističe da je to »*jedinstven ... povod, uzvišeni su mjesto i vrijeme u kojem se događa: snažno nas prožima* spoznaja o njihovu zajedničkom smislu u dugotrajnom povijesnom kretanju«. Podsjetivši ponovno na veze između rimskih prvosvećenika i hrvatskih srednjovjekovnih vladara, Tuđman naglašava da su tada bili »*postavljeni temelji* za izrastanje hrvatskoga naroda onakvog kakav je danas — nikad u sebe zatvoren, *na razmeđu dviju europskih ekumena, dviju kultura i civilizacija, ujedno most i razdjelnica, ali uvijek unutar Zapada i nikada izvan njega*«. Djela koja ova izložba prikazuje

*svjedočanstvo su nadahnuća, vjere i odanosti koja se radala i razvijala u povijesnim europskim bdijenjima, u krvi i u ognju, u neprekinutoj borbi za opstojnost naroda i za pravo na vjerski i državni legitimitet. [...] Ovakva velebna izložba kojom se Hrvatska pokazuje svijetu ne samo da se održava u svom prirodnom ambijentu — Vatikanu, već je i kruna odličnih odnosa i razumijevanja koji povezuju Hrvatsku i Katoličku crkvu. [...] Mnogi još ne znaju, ili zaboravljaju, da je hrvatski narod jedan od najstarijih europskih naroda, da je od svih slavenskih naroda prvi primio kršćanstvo, da je stoljećima stajao na kormilu katoličanstva i svoje opstojnosti. Zaboravljaju da je, zajedno s drugim narodima, dao Europi dio svog identiteta i pridonio obrani kršćanstva (antemurale christianitatis) i razvitku današnje zapadne civilizacije. [...] Stoga ova izložba ima posebnu vrijednost. Simbolika njenog održavanja, u vrijeme prijelaza u novo tisućljeće, pruža nama Hrvatima iznimnu čast. Kada svijet obilježava taj događaj prigodnim manifestacijama i svetkovinama, a političari promišljaju i stvaraju novi međunarodni poredak, Hrvatska i Hrvati svjedoče o svojoj povijesti i navješćuju svoju budućnost. Kao što to pokazuje ova izložba, povijest dokazuje vjernost Hrvata moralnim načelima katoličke vjere i zakonima Crkve, a budućnost čvrsto jamči da će, u krvi stvorena hrvatska država, ne samo opstati već se i razvijati u zajednici s onim zemljama s kojima tvori i dijeli zajedničke civilizacijske vrijednosti.*³⁹

Zaključak

Spomenuti govori, nadamo se, paradigmatički sržno ilustriraju najvažnije Tuđmanove poglede na povijesnu ulogu kršćanstva i Crkve u hrvatskome narodu.

Nedvojbeno je da je Tuđman, razvijajući tridesetak godina svoju političku misao o rješenju hrvatskoga nacionalnog pitanja, sve više uvidao da je povijest hrvatskoga naroda neodvojiva od stožerne vjerske, moralne, kulturne, uljudbene, pa i političke uloge Crkve u njoj. Postavši hrvatski predsjednik, Tuđman s godinama sve više ističe tu ulogu. Dok je prije zbog povijesnih, političkih, uljudbenih i kulturnih razloga branio Crkvu od različitih napada unutar jugoslavenskoga komunističkog političkog miljea, prema kraju života sve je više razvijao uvjerenje da je pripadnost Hrvata kršćanstvu odnosno Crkvi *conditio sine qua non* nacionalnog opstanka i razvoja, ali i »znak protivljenja« — uzrok raznim napadima

nastavi u znaku Kristova križa potvrđivati svoj tisućljetni nacionalni i vjerski identitet. To je moja želja i želja mojih suradnika.«

39 <http://frec-zg.t-com.hr/zdeslav-milas/FT/ft-20.htm> 20. 9. 2014.

na Hrvatsku, hrvatski narod, pa i na njega osobno. Smatrao je da Hrvatska i u suvremenosti i budućnosti ima duhovno i politički ulogu »predzida kršćanstva«, te da, unatoč žrtvama koje ta uloga iziskuje, treba da ostane privrženica tom svom povijesnom opredjeljenju. U tome je smislu i na stranačkim skupovima HDZ–a isticao da se politika te stranke ima voditi na »načelima i iskustvu kršćanske civilizacije, jer su se oni pokazali najvjerodostojnijim i najmoralnijim temeljem cjelokupne politike«.40

Tudmanova politička, ali i osobna duhovna privrženost kršćanstvu, a još više Crkvi kao ustanovi zemaljskoga reda, to je naglašenije znakovita što se zna da tijekom desetogodišnjeg obnašanja predsjedničke dužnosti Tudman nije bio lišen nesporazuma s Crkvom, pa i javnih kritika izrečenih od najviših autoriteta s obzirom na neke aspekte njegove politike prema Hrvatima u Bosni i Hercegovini (kard. Kuharić) ili u socijalnim pitanjima (kard. Bozanić). Unatoč tomu, njegova privrženost Crkvi nije se smanjivala, nego je jačala, pa je on najzaslužniji za sklapanje četiriju međudržavnih ugovora sa Sv. Stolicom. Dapače, on se kao državnik nastavio oslanjati na Crkvu s uvjerenjem, kako je istaknuo u svome posljednjem govoru, »o njihovu zajedničkom smislu u dugotrajnom povijesnom kretanju«, što je zapravo misao koju je izrazio 1984., nakon Nacionalnog euharistijskog kongresa u Mariji Bistrici, kada je ustvrdio da su sudbine hrvatstva i katoličanstva nerazdvojive.41

Tako je, pošavši od obrane i isticanja političko–povijesne uloge Crkve u hrvatskome narodu, Tudman — imajući na umu protivljenja koja je zbog toga trpio — hrabro ispisao i svojevrsnu apologiju njezine univerzalne duhovne misije. Osjeća se kako je u svojim posljednjim govorima na neki način zalazio i na područje teologije povijesti. Bio je to izraz ne samo intelektualnoga povjesničarsko–političarskog zora i formalno–tradicijiskoga vjerničkog povratka Crkvi odnosno duhovnoj tradiciji svoga naroda, nego i njegova osobnog životnog duhovnog puta. Taj svoj duhovni put posvjedočio je i hodočašćem u Mariju Bistricu 14. listopada 1999.42, i sakramentalno, kao »vjernik«43, kako je posvjedočio

40 U svome Statutu čl. 2., st.1., HDZ se određuje kao »narodna stranka koja okuplja sve slojeve hrvatskog naroda i drugih građana Hrvatske, čiji se program temelji na domoljublju, načelima demokracije i kršćanske civilizacije te drugim vrijednostima koje su u tradiciji hrvatskog naroda«. Može se podsjetiti na to da je Tudman HDZ ustanovio kao stranku »pomirbe« hrvatskoga naroda, odnosno na prihvaćanju hrvatskoga državnog prava Ante Starčevića, mirotvorstva i socijalnog nauka Braće Radića te pozitivnih stečevina hrvatskoga antifašizma, da bi tek poslije tome nastojao dodati i kršćanski moralni i socijalni nauk, što nije išlo bez otpora te u toj nakani nije do kraja uspio. Usp. Marijan Šunjić, nav. čl., 90–93.

41 Usp. bilj. 12.

42 Kao svjedok toga događaja o tome sam pisao u članku »Bistrički hodočasnik«, *Glasnik Srca Isusova i Marijina*, 2011., br. 10, 26–27.

43 Kuharić je zadušnicu služio kao posebni Papin izaslanik. Tom je prigodom posvjedočio: »Prvi predsjednik suvremene hrvatske države i njezin ustrajni graditelj, ne bez strpljenja, osporavanja i tjeskobe završio je svoj životni put i svoje poslanje. Četrdeset dana njegove teške bolesti u bolnici kao da je biblijski prolaz kroz pustinju. Otišao je sa ovoga svijeta pomazan sakramentom bolesničkoga pomazanja. Kao vjernik, želio je već davno da i njegov brak bude utvrđen sakramentom.« Kuharić ga dakle izrijekom naziva »vjernik«. Usp. http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=24308_20_9. 2014. Osobno sam njegov duhovni povratak Crkvi doživio

kardinal Franjo Kuharić na misi zadušnici u zagrebačkoj katedrali 13. prosinca 1999. U tim, posljednjim mjesecima i danima svoga života, ispunjenima ne samo tjelesnom patnjom nego i velikom brigom za budućnost Hrvatske, prvi hrvatski predsjednik Franjo Tuđman snažno je, državnički i ljudski, iskazao osvjedočenje i povjerenje u fundamentalnu važnost pripadnosti hrvatskoga naroda Katoličkoj Crkvi te svoje uvjerenje da će »veze sa Stolicom svetoga Petra... biti od osobite duhovne koristi hrvatskomu narodu u njegovu budućem hodu s drugim ljudima u slobodnoj državi hrvatskoj«. ⁴⁴

The Historical Role of the Church in the Speeches of the First Croatian President, Franjo Tuđman

Vladimir Lončarević*

Summary

Franjo Tuđman (1922–1999), the first President of the Republic of Croatia (1990–1999), in his historiographical works, interviews and speeches often wrote or spoke about the role of the Catholic Church and the importance of Christianity in the history of the Croatian people. The purpose of this article is to present Tuđman's fundamental views on the aforementioned as expressed in his presidential speeches. Following the introductory portrayal of the historical context of his presidency and of Tuđman's views on the Church through history up until 1990, particularly with regard to the role of the Church in Croatia during World War II, in the continuation of the text his views on the historical role of the Church in the entire history of the Croatian people are put forth, particularly in modern Croatian history from 1990 onward. Tuđman's understanding of political and all other facets of relations between Croatia and the Holy See in the context of Croatian historical development is highlighted, as is also the universal mission of the Church in the world. The author holds that Tuđman's views on certain aspects of, and also on relations as a whole were not inspired solely by his position as president and politician, but that they emanated from his religious life.

Key words: Franjo Tuđman, Croatian people, Croatia, Catholic Church, history, Christianity

dva mjeseca prije, prigodom njegova osobnog i obiteljskog hodočašća u Nacionalno marijansko svetište u Mariji Bistrici te posjeta tamošnjem samostanu sestara bosonogih karmelićanki 14. listopada 1999. O tom usp. *Bistrički hodočasnik*, »Glasnik Srca Isusova i Marijina«, 2011, 10, 26–27.

44 R. Perić, *Tuđman je poticao hrvatske veze sa Svetom Stolicom*. U: *Dr. Franjo Tuđman — vizije i postignuća*, 105. O tome sam svoju prosudbu izrekao u nekrologu *Zbogom, dragi Predsjedniče*, »MI«, 23/1999, 12, prilog »Zbor« 9/1999, 10(84), 1.

* Vladimir Lončarević, Ph.D., The Faculty of Philosophy of the Society of Jesus in Zagreb. The Croatian Catholic University. Address: Jordanovac 110, p. p. 169, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: vladimir.loncarevic@zg.t-com.hr